GSK S2 01

সংস্কৃত ব্যাকৰণ

দ্বিতীয় ষাণ্মাসিক

সংস্কৃত

খণ্ড ঃ ২

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপিকা মঞ্জুলা দেৱী, সংস্কৃত বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপিকা সুদেষ্ণা ভট্টাচার্য্য, সংস্কৃত বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
ড° ইন্দিৱা শইকীয়া বৱা, সংস্কৃত বিভাগ, প্রাগজ্যোতিষ কলেজ

সমন্বয়ৱক্ষী ঃ ড° ইন্দ্রানী ডেকা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৱাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*
৮, ১৩, ১৪	ড° জগদীশ শর্মা সংস্কৃত বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
৯, ১০, ১১, ১২	ড° সুধেন্দু মোহন ভদ্র প্রাক্তন মুৰব্বী অধ্যাপক (সংস্কৃত), কটন কলেজ

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড° ভাৱতী গোস্বামী, সংস্কৃত বিভাগ, বি বৰুৱা কলেজ
গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° ইন্দ্রানী ডেকা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৱাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ, ২০১৭

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International): http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৱাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৱাণী গেট, গুৱাহাটী-৭৮১ ০১৭; Web : www.kkhsou.in
উপ-মুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচ্‌ফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১ ০০৬

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

খণ্ড পৰিচয় ঃ সংস্কৃত ব্যাকৰণ

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে আগবঢ়োৱা ষাণ্মাসিক পদ্ধতিৰ স্নাতক পাঠ্যক্রমৰ ঐচ্ছিক আৰু প্রধান সংস্কৃত বিষয়ৰ দ্বিতীয় পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে এই পাঠখিনি প্রস্তুত কৰা হৈছে। এই পাঠ্যবিষয়টিত সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। সেয়ে এই পাঠ্য বিষয়ৰ নামকৰণ কৰা হৈছে এনেদৰে— 'সংস্কৃত ব্যাকৰণ'। এই পাঠ্যবিষয়টিৰ এইটো দ্বিতীয় খণ্ড।

দ্বিতীয় খণ্ডৰ এই পাঠ্যবিষয়টিত সাতটা (৭) অধ্যায় আছে। এই খণ্ডটিত অধ্যায়সমূহক এনেদৰে নামকৰণ কৰা হৈছে—

অধ্যায় ৮ ঃ সন্ধি
অধ্যায় ৯ ঃ কাৰক-বিভক্তি
অধ্যায় ১০ ঃ সমাস
অধ্যায় ১১ ঃ কৃৎ প্রত্যয়
অধ্যায় ১২ ঃ তদ্ধিত প্রত্যয়
অধ্যায় ১৩ ঃ স্ত্রী প্রত্যয়
অধ্যায় ১৪ ঃ বাচ্য

এই পাঠ্যবিষয়টি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ লগে লগে সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰে মূল পাঠত উল্লেখ থকা দৰকাৰী ধাৰণাসমূহ সৰল অর্থত বুজি পোৱাত সহায় কৰিব। **'জানি থোৱা ভাল'** বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। আকৌ, প্রতিটো শাখাৰ অধ্যয়নৰ অন্তত **'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'** যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্বপৰীক্ষণৰ সুবিধা প্রদান কৰিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া **'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'**ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে **'অধিক জানিবলৈ'** শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান আর্হি প্রশ্ন তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেইকেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ৮ ঃ **সন্ধি** **১৩৩ - ১৪৭**

সন্ধিৰ পৰিচয়; সন্ধিৰ শ্ৰেণীবিভাগ ঃ স্ৱৰসন্ধি, ব্যঞ্জন সন্ধি, বিসৰ্গ সন্ধি; অন্যান্য সন্ধি; সন্ধি নিষেধ।

অধ্যায় ৯ ঃ **কাৰক-বিভক্তি** **১৪৮ - ১৬৬**

কাৰকৰ সংজ্ঞা; কাৰক বিভক্তি আৰু উপপদ বিভক্তি, উপপদ বিভক্তিতকৈ কাৰক বিভক্তিৰ বল বেছি; কাৰকৰ প্ৰকাৰ, সম্বন্ধপদ কাৰক নহয় ঃ কৰ্ত্তা কাৰক আৰু প্ৰথমা বিভক্তি, কৰ্ম কাৰক আৰু দ্বিতীয়া বিভক্তি, কৰণ কাৰক আৰু তৃতীয়া বিভক্তি, সম্প্ৰদান কাৰক আৰু চতুৰ্থী বিভক্তি, অপাদান কাৰক আৰু পঞ্চমী বিভক্তি, সম্বন্ধপদ আৰু ষষ্ঠী বিভক্তি, অধিকৰণ কাৰক আৰু সপ্তমী বিভক্তি

অধ্যায় ১০ ঃ **সমাস** **১৬৭ - ১৮৩**

সমাসৰ লক্ষণ; সমাসৰ সাধাৰণ নিয়ম; সমাসৰ প্ৰকাৰ ঃ অব্যয়ীভাব সমাস, তৎপুৰুষ সমাস, বহুব্ৰীহি সমাস, দ্বন্দ্ব সমাস, দ্বিগু সমাস, কৰ্মধাৰয় সমাস

অধ্যায় ১১ ঃ **কৃৎ প্ৰত্যয়** **১৮৪ - ১৯৭**

প্ৰত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাগ; কৃৎ প্ৰত্যয়সমূহ ঃ ক্ত্বাচ্ আৰু ল্যপ্ প্ৰত্যয়, ক্ত আৰু ক্তৱতু প্ৰত্যয়, তুমুন্ প্ৰত্যয়, শতৃ আৰু শানচ্ প্ৰত্যয়, ক্বসু আৰু কানচ্ প্ৰত্যয়, স্যতৃ আৰু স্যমান প্ৰত্যয়, কৃত্য প্ৰত্যয়; সংক্ষিপ্ত প্ৰত্যয় সূচী

অধ্যায় ১২ ঃ **তদ্ধিত প্ৰত্যয়** **১৯৮ - ২০৯**

তদ্ধিত প্ৰত্যয়সমূহ ঃ অপত্যাৰ্থক তদ্ধিত প্ৰত্যয়, মতুপ্ প্ৰত্যয়াৰ্থক প্ৰত্যয়, উৎকৰ্ষ বুজোৱা প্ৰত্যয়, সংখ্যাবাচক/সময়বাচক প্ৰত্যয়; সংক্ষিপ্ত প্ৰত্যয় সূচী

অধ্যায় ১৩ ঃ **স্ত্ৰী প্ৰত্যয়** **২১০ - ২২২**

প্ৰত্যয়ৰ শ্ৰেণীবিভাগ, স্ত্ৰীপ্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ।

অধ্যায় ১৪ ঃ **বাচ্য** **২২৩ - ২৪১**

বাচ্যৰ প্ৰকাৰ ঃ কৰ্তৃবাচ্য, কৰ্মবাচ্য, ভাৱবাচ্য, কৰ্মকৰ্তৃবাচ্য; কেইটামান বিশেষ নিয়ম; দ্বিকৰ্মক ধাতুৰ বাচ্য; কেইটামান প্ৰচলিত ধাতুৰ কৰ্মবাচ্য আৰু ভাৱবাচ্যত সংক্ষিপ্ত ৰূপ; বাচ্যত প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ; বাচ্য পৰিবৰ্তন; প্ৰচলিত ধাতুৰ কৰ্মবাচ্য/ভাৱবাচ্যৰ বিস্তৃত ৰূপ

প্ৰসঙ্গ পুথি **২৪২ - ২৪৩**